NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih rečí.

Na svitlobo dane od krajnske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VIII. V sredo 30. prosenca (januarja) 1850. *List 5.*

Naznanilo
predsedništva deželne komisije za oprostenje zemljiš na Krajnskim.*)

Z razglasam 18. nov. 1849 št. 207 se je na znanje dalo, de je deželna komisija za oprostenje zemljiš po postavi vstanovljena, svoje opravila začela.

Kér je v ti za celo deželo takó imenitni reči treba, de se v vsim odkrito in po danih postavah ravná, in de se sploh popolno zaupanje ljudstva v neutrudljivo in pravično ravnanje komisije prihrani, je predsedništvo za posebno svojo dolžnost spoznalo, vse kar se v oprostivnim obravnanju godí, v primernih dobah ljudstvu sploh na znanje dajati, takó, de bo vsak se lahko prepričal, kaj se v ti reči godí, in kakó vstanovljena komisija, v kteri so poprejšne gruntne in desetinske gosposke in poprejšni podložni kmetje in desetinci v enaki meri po izvoljenih možéh nadomestvani, svoje opravila oskerbuje.

V pričijočim sostavku tedaj predsedništvo naznani vse imenitniši opravila, ki so od začetka komisije do konca léta 1849 na versto prišle, in kaj se je do tega časa v prid oprostivniga obravnanja sploh zgodilo.

Po postavi 7. sept. 1848 za odpravljene spoznane poprejšne dolžnosti podložnih kmetov in desetincov se imajo, kakor že ta postava izreče, ali primerno odškodovati, ali pa odkupiti; — kakó naj se pa to izgotoví, določijo naslednji ukazi od 4. marca in 12. sept. 1849. Te postave določijo: ktere bivših dolžnost imajo brez vsiga povračila nehati, — in kakó se ima primerna cena za tiste dolžnosti določiti, za ktere opravičenim odškodovanje gré. Ministerski ukaz 12. sept. 1849, ki je pred nekimi dnevi tudi v za razglašenje potrebnim slovenskim jeziku iz Dunaja prišel in se ravno zdaj po deželi razpošilja in oznanuje, natanjko razloží: kakó se ima pri izpeljavi poprej omenjenih postav zastran oprostenja zemljiš ravnati, in vsakteri, ki si nekoliko prizadene, določbe tega ukaza zapopasti, se bo lahko prepričal, de se bo vse po gotovi pravici ravnalo, in de se poprejšnim obloženim v resnici veliko olajšanje zgodí, če se le premisli, de za mnogoverstne poprejšnih dolžnost se ne bo clo nič plačalo; de za deseti denar — eno nar težjih poprejšnih davšin — deržavna kasa odškodovanje prevzame, de torej za deseti denar poprejšni podložni kmet od svoje kmetije nič in nikdar več odrajtati ne bo imel; de se vrednost vsih poprejšnih urbarskih in desetinskih davšin ne po sedajnih teržnih, ampak po nar nižjih katasterskih cenah prerajta; de se zlasti za tlako še po katasterski ceni za eniga delavca samo tretji del zarajtati smé, in de tudi pri tistih davšinah, ki imajo proti primernimu odškodovanju nehati, od po ti ceni zrajtani vrednosti poprejšni podložni kmet ali desetinc le eno tretjino (en driteljc) plačati ima.

Sleherni mora pa tudi previditi, de to obravnanje po omenjenih postavah se ne da mahoma izpeljati, ampak de je veliko poprejšniga izvedenja, veliko pripravljajočih opravil in neutrudljive skerbí treba, de se v ti važni reči prav po pravici in natanjko po danih postavah ravná.

Deželna komisija je vstanovljena, kakor ministerski ukaz zapové: trije udje nadomestvajo poprejšne gruntne gospóske in desetinjake; trije se potegujejo za pravice poprejšnih podložnikov in desetincov, vsi imajo enako pravico besede in glasovanja. De se pri zbornih sejah komisije spodobno in pravično ravná, je pa predsedništvo pri pervi seji poseben opravilen red na znanje dalo, kteriga se imajo zborniki zvesto deržati, takó de se vse v potrebnim redu pogovorí in posvetuje, takó de imajo namestniki priložnost, vse kar se ravná, dobro zapopasti in nadčujevati, in de jim je pripušeno, vse to, v prid svojih poročnikov, komisíi predložiti, kar se jim primerno zdi. Kar se je v eni seji pogovarjalo in sklenilo, se v poseben zboren protokol zapiše; in ti protokoli se hranijo v predsednikovi pisarnici, vsakterimu pa, ki se hoče sam prepričati, kaj se pri deželni komisíi obravnuje, kakó se izvoljeni namestniki obnašajo, in kakó se sploh v oprostivnim opravilu napreduje, je pripušeno, se za pregledanje omenjenih protokolov v predsednikovi pisarnici oglasiti, zakaj pri deželni komisíi se nič ne dela, kar bi se ne dalo očitno storiti in pred očmí vsih zagovarjati.

De se pa tudi tistim, ki nimajo priložnosti, omenjenih protokolov pogledati, na znanje da: kakó deželna komisija svoje dolžnosti izpolnuje, je predsedništvo sklenilo, po navodu omenjenih protokolov v pričijočim sostavku opravila komisije od nje začetka do konca pretečeniga léta očitnimu presojevanju predložiti.

V seji 28. nov. pr. l. je vpervič predsedništvo komisíi na znanje dalo, koliko se je že poprej, preden je komisija vstanovljena bila, v namenu oprostivniga obravnanja pripravilo, — in tukej naj zadostí, ob kratkim omeniti, de si je predsedništvo s svojimi pomočljiv-

*) Pričujoče naznanilo smo prejeli od častitiga predsedništva omenjene komisije, nadjajoči se, de bomo s tem razglasam, ki toliko imenitno reč svetu razodeva, vsim bravcam vstregli, ktere ta reč zadeva. Predsedništvo prinese v tem razglasu vse opravila deželne komisije, ki je za odvézo gruntniga podloštva postavljena, do konca pretekliga léta na znanje, in nam je obljubilo, od kvatrov do kvatrov tudi prihodnje dela te komisije v Novícah na tanjko oznanovati. Med tem časam nam bo pa gosp. Ambrož, komisijni ud, imenitniši opravke razjasnoval. — Iz vsiga vidimo, de imenovana komisija hoče v vsim očitno ravnati, kér si je svesta, de se v vsim le pravíce derží. In to je prav, kér dandanašnji le očitno ravnanje zaupanje budí. Vredništvo.

nimi vradniki prizadjalo, vse imenitniši predloge poskerbeti, po kterih je komisíi mogoče bilo, svoje opravila neodlagama začeti, zlasti pa se je skerbelo za prestavljanje ministerskiga ukaza od 12. sept. 1849, za izgotovljenje volitev komisijnih udov, za pridobitev potrebnih kazal čez vpravičene gruntne gosposke in desetinjake na Krajnskim, ki se bojo za kako odškodovanje oglasiti imeli, za izdelanje tarife katasterskih cen pridelkov pri vsih 931 katasterskih srenjah, za izdelanje desetinskiga prerajta po §. 24. ukaza za vsaktero posamesno srenjo, ki se bo med vse srenje razdelil, takó de bo po tem prerajtu slehernimu desetincu mogoče zvediti: koliko na njegove desetini podveržene posamesne zemljiša pride, in koliko bo sploh za desetino v létni odškodnini ali v kapitalu odrajtati imel.

Sklenilo se je pri ti seji, de naj se za službe pri distriktnih komisijah posebno povabilo naredí, in po novícah vradno razglasi, takó de bo mogoče izmed tistih, ki bojo za take službe prošnjo položili, le take možé izvoliti, ki potrebne lastnosti za to imenitno opravilo skažejo, in med ljudmí sploh pošteno imé vživajo. Distriktne komisarje postavi ministerstvo po nasvetu predsedništva; una dva uda bo pa deželna komisija po zbornim sklepu izvolila, pri kterim se bojo torej tudi namestniki podložnih kmetov in desetincov vdeležvati imeli. —

Kér se ima po postavi vsako zemljiše oprostiti, takó de se v prihodnje ne bo nikdar več od poprejšnih urbarskih ali desetinskih in druzih na gruntu ležečih dolžnost kaj odrajtovati imelo, je treba, de se vse grajšine, grajšinice, desetinske in druge posestva, ki so takih pravic vživale, natanjko zvedó, in de se jim dolžnost nakloni, po postavi se za svoje odškodovanje oglasiti. Torej je tudi sklenjeno bilo, na nar pripravniši vižo se izvedenje vsih tacih opravičenih posestev pridobiti in jih pri komisíi zloženim posebnim bukvam vpisati. De se pa opravičenim tudi potrebni pripomočki za sostavljenje njih oglasnih spisov podá, je dalje posvetvano in sklenjeno bilo, de naj se tarifa katasterskih cen natisniti da, in de se bojo ti natisi pri c. kr. kantonskih poglavarstvih in pri c. kr. kantonskih štiberskih vradih (gosposkah) in pozneje tudi pri c. kr. distriktnih komisijah zložili; desetinski prerajti pa, kakor hitro bojo za vse srenje spisani, se bojo med srenje razdelili in pozneje tudi pri c. kr. distriktnih komisijah zložili, takó de bo vsim vpravičenim kakor tudi dolžnim mogoče, jih tam pregledati, ali če želijo in kolikor potrebujejo, jih tudi prepisati.

Nar imenitniši in nar težji delo za komisijo je v pervih dnevih bilo posvetovanje zavolj oglasivniga razglasa in zavolj poduka, kakó se imajo oglasi za davšine narediti, ki se znajo z odškodovanjem odpraviti. Posebnimu odboru komisije je izročeno bilo, tega dela se lotiti in komisíi svoje primerne predloge storiti.

V mnogih sejah se je v teh rečéh posvetovalo; po storjenih sklepih izdelani razglas in poduk pa je po zadobljenim privoljenju ministerstva predsedništvo natisniti dalo, in v kratkim bo njega razpošiljanje sledilo.

Pri tem posvetovanju se je tudi za vprašanje ravnalo: kaj bi bilo storiti, če bi kak vpravičen nalaš opustil po postavi potrebni oglas narediti, — in sklenjeno je bilo, de v takim primerljeju bi po okoljšinah komisija tudi povradno na stroške vpravičeniga oglas napraviti dala, — to se mora zgoditi zató, kér se ne ravná samo za odškodovanje vpravičeniga, temuč za oprostenje dolžniga zemljiša, in se to oprostenje tudi v gruntnih bukvah izgotoviti mora. Brez postavniga obravnanja pa to izgotovljenje mogoče ni. Temu sklepu komisije enako je tudi zastran omenjene zadeve ministerstvo z visocim naukazam 8. dec. pr. l. razsodilo.

De se ti oglasi vpravičenih, kar je mogoče, po enaki obliki izdelajo, je v seji 13. dec. pr. l. tudi sklenjeno bilo, de naj se na potrebne kazala enakolične podobe (formulari) natisniti dajo, in po niski ceni v tiskarnici Jožefa Blaznika v Ljubljani na prodaj imajo. Za to opravilo je posebni odbor postavljen bil in s tiskarjem se je v iménu komisije pogodba naredila.

V ti seji se je tudi posvetovalo: ali bi deželna komisija že zdaj v presojevanje vzela in določila: kakošne davšine bi se še zraven v §. 5. ministerskiga ukaza omenjenih za brez vsiga odškodovanja odpravljene spoznale; — sklenilo se je, de poprej, preden se oglasi vpravičenih ne storé, ni mogoče natanjko razločiti, kar bi se še moglo iz odškodovanja spustiti, in de se bo to še le iz teh oglasov zvedilo, z obziram na lastnost, na izvirnost in pravno imé posamesnih davšin, ktere se v oglase stavijo.

Pri seji od 15. dec. se je pomenilo kakó de bi komisija po §. 22. ministerskiga ukaza za rečí drobniga davka, in za tiste odrajtvila v kmetijskih pridelkih, za ktere v katastru nobene cene zaznamovane ni, primerne cene določila. Po od predsedništva storjenim navodu je izdelanje te tarife, pri kteri se veliko presojevati in različnih pripomočkov poiskati mora, posebnimu odboru izročeno bilo, in ob kratkim se bo narejeno izdelanje tega odbora dezelni komisíi predložilo.

Ravno v tisti seji se je tudi posvetovalo zastran osnovanja distriktnih komisij, in po predlogi predsedništva je tudi to imenitno opravilo poprej posebnimu odboru za posvetovanje in za izdelanje izročeno bilo.

Pri seji 31. dec. pr. l. je odbor svoj načert za razdelitev Krajnske kronovíne v oprostivne okolice komisíi s prikladnimi dokazi predložil, in sklenilo se je v občim, de se bo deset oprostívnih okolic in ravno toliko distriktnih komisij naredilo, de vsaka komisija bo svoj navadni sedež v tistim kraju imela, kjer je kantonsko poglavarstvo, de pa distriktne komisije v določeni okolici se bojo po različnosti okoljšin in sploh po potrebi tudi od eniga kraja v drugi podajale. Načert omenjene razdelitve v oprostivne okolice se je visocimu ministerstvu za poterjenje predložil, in se bo navadno razglasil, kakor hitro to poterjenje od ministerstva pride.

V sejah 22. in 24. dec. se je zastran imenitne pravoznanske rečí posvetovalo, namreč: kakó naj se pravice tistih, ki imajo na grajšinah ali drugih vpravičenih posestvih vpisanih denarjev (intabuliranih kapitalov) terjati, zavarvajo, če se za odpravljene prejemšine na odškodni kapital od dolžnih kaj vplača, in kakó bi se tudi vpravičenimu pomagalo, de ne bo primoran od kapitala, ki mu več dohodkov ne nese, obresti (činže) svojim upnikam odrajtati in zraven v nevarnost priti, de se mu plačilni listi po eksekucíi odvzamejo. K temu posvetovanju sta po naukazu visociga ministerstva tudi dva svetovavca c. kr. mestne in deželne sodnije in dva pravdosrednika (advokata) povabljena bila. Različne presojevanja v ti reči so se visocimu ministerstvu predložile, in pričakuje se, kmalo zvediti, kaj se bo tam sklenilo in za pravilo postavilo.

V seji 23. dec. se je deželni komisíi ministerski dopis posebne važnosti na znanje dal, namreč zastran v postavi 7. sept. 1848, v patentu 4. marca 1849 in v oprostivnih ukazih omenjene odveze gojzdnih in pašnih pravic in zlasti vsih med poprejšnimi grajšinami in njih bivšimi podložniki obstoječih služnost (servitutov). Kakó naj se ta odveza povračilno zgodí, kakó naj se obstoječe razmere poravnajo, de bo za vpravičeniga vživavca služne pravice kakor tudi za posestnika taki pravici podverženiga gojzda prav, je imenitno delo, ktero bistro presojevanje vsih različnih razmer terja; torej so, de se v ti reči po pravici ravná, in ministerstvu kaj koristniga

svetva in predpoloži, k temu posvetovanju v deželni komisíi še nektere v gojzdnih rečéh posebno izvedeni možjé povabljeni; posebno postavljeni odbor se je že tega dela lotil, in ob kratkim se bo od tega odbora narejeni načert v občno posvetovanje deželne komisije vzel.

V ravno ti seji so tudi perve vloge vpravičenih za podelenje predplačil, ki jim po visocim ministerskim naukazu od 7. oktobra pr. l. z dvema tretjinama rektificijske vrednosti odpravljenih urbarskih in desetinskih davšin gredó, obravnane in od komisije privoljene bile.

Zadnjič se je pa še govorilo od vravnanja pravic za ribštvo; tudi to se je posebno odločenimu odboru izročilo, od kteriga se bo še le načert napravil, ki se bo potem v deželni komisíi posvetval in visocimu ministerstvu predložil.

Razun tukej razloženih opravil, ki so v sejah komisije obravnane bile, je pa predsedništvo še veliko druzih svojimu lastnimu vladanju pripušenih rečí oskerbelo, kakor napravo različnih potrebnih bukev in naznanil, izdelanje odškodniga deželniga katastra, v kteriga se bojo vse za odpravljene poprejšnje dolžnosti izrajtane odškodníne in poprejšnjim vpravičenim tekoče plačila vpisale i. t. d.

Iz tega naznanila naj se tedaj vsakteri prepriča, de se je v kratki dôbi od 17. novembra kot začetka komisije do konca lanjskiga léta storilo, kar je le mogoče bilo, in de je predsedništvu vse na tem ležeče, de se opravila za oprostenje zemljiš naglo pomikajo, in de se pri vsem le po pravici in po danih postavah ravná.

Take naznaníla se bojo tudi v prihodnje v primernih dobah na svitlo dajale.

V Ljubljani 10. januarja 1850.

C. kr. ministerijalni komisar in komisijni predsednik,
Dr. Korel Ullepič.
C. kr. komisijni inspektor,
Dr. Lehmann.

Začetek kovaške in živinozdravniške šole v Ljubljani.

(Konec.)

„Od 9. do 10. dopoldne, in od 3. do 4. popoldne se bo celi čas šole vsaki dan v bolnišnici, to je, v štali pri bolni živíni, učilo, namreč: kakó se ima bolna živína ogledovati, de se bolezin prav spozná, njeni vzroki zvedó, in zdravila določijo, ktere so zoper to bolezin.“

„Gosp. Dr. Strupi je učenik te imenitne vednosti, in gosp. Skale je njegov pripomočnik (asistent) in namestnik, ako bi g. dohtarja kaj zaderževalo. Ta podúk je silno imeniten, in treba je, de kdor se živino ozdravljati vadi, je noč in dan v štali. Jez in dohtar Strupi sva bila 8 let v Dunajski živinozdravniški šoli kot pripomočnika (asistenta), in marsiktero noč sva mógla vstati, če je treba bilo, bolni živíni na pomoč priti, ktera je bila nama izročena. Bolno živino ozdravljati, se ne more nobeden iz samih bukev naučiti, ampak poduka si je treba iz štale pridobiti. Kér pa živina ne govorí, ne more povedati, kaj de ji je — tedaj je treba, na vse znamnja na tanjko paziti, ktere se na nji vidijo, in k temu je treba: po poduku v šoli odpèrte glave, in pridniga ogledovanja bolne živine ponoči in podnevi. Kdor se je pa enkrat pomémbe vunanjih in znotranjih znaminj bolezin naučil, je dostikrat v stanu, že od delječ živinsko bolezin spoznati.“

„Od 10. do 11. skozi 2 mesca (namreč ta mesec in prihodnjiga mesca svečana) se bo v šoli poduk dajal: vse dele kopita in parkljev zunanje in notranje na tanjko poznati, kakó podkovati in bolezni kopit ozdravljati. Ta podúk bom jez razlagal na mertvih kopitih in s podobami.“

„Ravno v ti uri od 10. do 11. bo sledil mesca sušca, maliga in veliciga travna, rožnika, maliga in veliciga serpana poduk raznih plémen domače živine, njene reje in oskerbovanja, njeniga plemenenja, kakó ji pri porodih streči, kakó dobroto ali slabost živine po vunanjih znamnjih poznati, kakó zaklano živino in meso ogledovati, in kakó se obnašati, če se živina v kupčijskim ali scer pravdnim prepiru znajde. Vse to bom jez v imenovanih urah skozi 8 mescov učil.“

„Od 11. do 12. dopoldne, popoldan pa od 4. do 5. se bo skozi ta in prihodnji mesec učilo znanstvo vsih zunanjih in notranjih delov živinskiga trupla, kakor kostí, žil, kit, čutnic in vsiga drobja. Le kdor zdravo pozná, zamore bolno razločiti; kdor natanjko vé, kakšne so — postavim — pljuča v zdravim stanu, zamore njih bolezin razločiti, i. t. d. Premalo bi pa bilo posamesne dela živinskiga trupla le poznati, vediti se morajo tudi opravki in lastnosti teh delov v zdravim stanu; takó — postavim — ni zadosti, de zdravnik goveje pljuča pozná, on mora tudi vediti opravila pljuč, kaj se s kervjo v pljučah godí, on mora vediti, de zdrava goveja živina v eni minuti 10 — do — 12krat zasôpe in le če to vé, zamore bolno sopenje in pljučno bolezin spoznati. Tak zdravnik, ki vse to na tanjko vé, je prav zdravnik, — vsak drug je le mojsterskaza, vedno le po tàmi tapa, in če tudi kterikrat kakšno živino ozdravi, se mu primeri to, kakor slepi kokoši, ki včasih tudi kakšno zerno najde!“

„Ta podúk bo dajal gosp. Dr. Strupi, ki bo potem od mesca sušca noter do konca leta tudi v šoli učil spoznanje notranjih in vunanjih bolezin, in zdravil, kakó in kdaj se ima eno in drugo rabiti.“

„Kér se poleti šola eno uro popred začnè, se bo po tem celo razdeljenje ur ravnalo, in šola se bo eno uro popred končala.“

„Spomladi bo učil gosp. Fleišman poznanje vsih zeliš, ki so za klajo in za zdravila, zraven teh pa tudi strupenih. — Človeka zdravnik ne potrebuje take natanjčne vednosti zeliš, kakor zdravnik živine, ki mora dostikrat na travnik iti in poiskati tisto zeliše, po kterim je morebiti več živine zbolelo in kuga vstala; on mora večkrat suho klajo presojevati, kaj de je škodljiviga vmes; on si mora dosti zdravil sam nabirati, de zamore boljši kup ozdravljati in si več zaslužka nakloniti. Za tó je pa natanjčno poznanje tistih zeliš potrebno, ki so dobre, škodljive, strupene, zdravilne za živino. Gosp. učenik Fleišman bo pri tem poduku tudi te zeliša kazal.“

„To so poduki, ki se bojo tukaj dajali.“

„Zdej pa še nekaj od hišniga réda.“

„Vsaka v bolnišnico pripeljana bolna živina se mora, kadar pride, gosp. Dr. Strupitu ali pa gosp. Skaletu na znanje dati.“

„Zató bo v posebni izbi blizo velkih vrat izmed učencov eden za vratárja postavljen; ta vratár ima en dan in eno noč zmirej pri domu biti, de vse napové, kar je treba, in vse skupej skliče. Učenci se verstijo v tem opravilu.“

„Razun tega vratarja sta še 2 učenca, eden za kovačnico, drugi za bolnišnico, postavljena; de bosta vedno pri rokah kovaškimu in zdravniškimu učeniku.“

„K vsaki živini, ki v bolnišnico pride, bo 1 učenec postavljen, ki ima skerb imeti, de se pri nji vse na tanjko zgodí, kar je bilo od učenika zapovedano. On bo živini zapovedane zdravila dajal; jo s pripomočjo

svojih tovaršev dergnil, če bo ukazano; jo brizgljal ali klištiral, mazila vribal i. t. d. Zraven tega pa bo tudi natanjko vsaki dan zapisoval, kakó ji je bilo, ali je bolezin odlegla, ali se pohujšala, kakšne zdravila so se ji dale i. t. d.“

„Tudi v šoli si bo vsaki učenik eniga učenca izvolil, ki mu bo vse pripravil in pospravil, kar bo treba.“

„V ta poslednji namen bojo mógli posebno tisti učenci pripravljeni biti, ki imajo v hiši stanovanje brez plačila.“

„Bukvarnica, ki se bo napravila, in shramba šolskih pripomočkov, boste učencam po odločenim redu odperte.“

„Na koncu polleta bo za kovače, na koncu celiga leta pa za učence zdravniške šole izprašanje ali eksamen.“

„Poslednjič moram še opomniti, de od vsaciga učenca spodobniga in lepiga zaderžanja v šoli in zunej šole pričakujemo, in de bomo to na tanjko terjali. Vašim staršem ali oskerbnikam smo to obljubili, in obljubo bomo spolnili. Če se bo tedaj od kteriga kej slabiga ali napčniga zvedilo, ga bomo pervikrat prijazno podučili, — drugikrat ojstro posvarili, — tretjikrat pa mu bomo brez milosti slovó dali.“

„Natanjčna pokoršina se mora učeniku v kovačnici in vsim učenikam skazati.“

„Kér ta šola ni kakor kaka druga šola, kjer se učenci dostikrat le po sili učé, zamoremo od Vas, dragi učenci! prav pridniga učenja pričakovati, kér iz tega, kar se boste tukej naučili, si boste čez 10 mescov že petíce kovali. Vsaka ura pridnosti se vam bo splačala — bolj ali manj, kakor kane.“

„In s tem vošilam, s tem zaupanjem Vas — kot perve učence te nove šole — serčno pozdravim; jutri pa bomo z Bogam svóje délo začeli!“ —

Po tem nagovoru so gosp. predsednik Terpinc še enkrat besedo poprijeli, so še enkrat učence k pridnimu učenju spodbodli, in se pričijočim gospodam zahvalili za čast, de so prišli k pervimu začetku šole. Gospodje so potem ogledali vse poslopja nove šole, in svoje dopadajenje nad vsimi napravami očitno na znanje dali.

Takó je bil začetek te šole spodobno praznovan, ktera bo Krajnski deželi, pa tudi sosednim slovenskim deželam velika dobrota. *)

Delitev častnih daril v Ljubljanski risarski šoli obertniške družbe.

V nedeljo 20. dan t. m. so bile v nedeljski risarski šoli, ktero je Krajnska obertniška družba napravila in v kteri gosp. Joahim Oblak rokodelske učence in podmojstre (Gesellen) s prav velikim pridam mnogoverstniga risanja učí, nar pridnišim učencam častne darila s primerno slovesnostjo podeljene, pri kteri je bilo več udov te koristne družbe pričijočih, ktere učencam učenje, popir in risarsko orodje brez vsiga plačila dajejo. Predsednik te družbe, naš čast. g. Terpinc so pozdravili pred delitvijo daril in po delitvi zbrane učence slovenskiga in nemškiga rodú s prav prijaznim govoram v slovenskim in nemškim jeziku, so pohvalili nar pridniši, in spodbodli vse k pridnimu učenju, naj bojo zidarji, tesarji, mizarji, ključarji, lončarji, pasarji (girtlarji) ali kakiga druziga rokodelstva: vsakimu rokodelcu je risanje potrebno, kér v risanji se vadi vsak rokodelc potrebnih razmér, ličnih podób, natanjčnosti v vsakim delu i. t. d. Rokodelc, ki risati ne zna, ne more nikdar prav umeten mojster biti. Posebno pa zdej — so rekli gosp. predsednik — kér imamo železno cesto v deželi, ktera potrebuje toliko umetnih delavcov, de nam ne bojo ptuji zaslužka preč jemali, in de se ne bojo izdelki iz tujih dežel v našo deželo vozili, ampak de si domače roke prihranijo zaslužek in dobiček. Po tem nagovoru so razdelili darila.

Zavolj posebno dobriga linirskiga risanja so dobili darila:

1. Vadlau Edvard, zidarski učenc iz Ljubljane, 2 tolarja. 2) Lampič Anton, tesarski podmojster iz Ljubljane, 1 tolar. 3) Židanik Gašper, mizarski podmojster iz Ipave, 1 tolar. — Za temi so se nar bolj skazali in so bili očitno pohvaljeni: Večaj Janez, mizarski podmojster iz Oblok, Dušak Albert, tesarski podmojster iz Kadračič na Českim, Hlebič Jernej, zidarski učenc iz Ljubljane.

Zavolj posebno dobriga obnašanja v prosto-ročnim risanji so dobili darila:

1) Podkrajšek France, pasarski učenc iz Ljubljane, 2 tolarja. 2) Trepenček Janez, lončarski podmojster iz Knezopolja na Štajarskim, 1 tolar. 3) Vollheim Jožef, ključarski učenc iz Kölna na Rajnu, 1 tolar. — Za temi so bili očitno pohvaljeni: Sokol Jožef, kolarski učenc iz Trojovic na Českim, Weslej Jožef, tesarski ucenc iz Ljubljane, Kafka Albert, mizarski podmojster iz Velke Lipe na Českim, in Bruner France, mizarski podmojster iz Temešvara na Madžarskim.

Vsi drugi učenci te šole so bili prijazno opomnjeni, de naj si te počastene učence v izgled vzamejo, de bojo tudi oni prihodnje léto pohvaljeni in z darili počasteni.

Potem so bili risarski izdelki učencov ogledovani in pričijoči gospodje so bili prav zadovoljeni ž njimi. V vsim skupej je preteklo léto 61 učencov to šolo obiskovalo in podučenje dobilo. Častiti udje te domorodne družbe iz tega očitno vidijo, de njih létni doneski so dobro obernjeni v prid domačiga obertništva, in de njih darovi na oltar domovíne niso zaverženi. De bi pač še več rodoljubov k ti družbi pristopilo, ktera ima v bukvah in podobah že lep zaklad!

Smolíko konj ozdravljati.

Smolíka (Drüse), kakor smo v poslednjim listu lanjskih Novíc povedali, je otekljína tistih bezgavk, ki med rogovilama čelustne kosti ležé. Te bezgavke si pa mislite v zdravim stanu kakor shrambice, v ktere vse skupej priteče, kar serkalice iz nósa, iz sapnika, iz kože poserkajo. Kader je konj zbolel, de mu z nosnic teče, de ima kevžeh i. t. d. takrat pa poserkajo imenovane serkalice toliko bolne žleze in druge napčne sokrovce, in jo pripeljejo v medčelustne bezgavke, de te zbolé in se vnamejo. Zatorej otekó, so vroče in boleče.

Kdor ta popis zapopade, ima tudi pravi zapopadek smolíke.

Smolíka je tedej bolezin, ki ima svoj sedež na dveh krajih: pervôtna ali izvirna bolezin je v nosnicah, — naslednja bolezin pa, ki iz perve izvira, je v medčelustnih bezgavkah.

Smolíka je dalje bolezin, ki je dvojne lastnosti: ena smolíka se imenuje nedolžna smolíka (gutartige Drüse), druga pa kužna smolíka (verdächtige ansteckende Drüse). Kér se večkrat v začetku nedolžna smolíka sčasama premení v kužno smolíko, in se ta prestop iz ene bolezni v drugo ne zgodí vselej mahoma in hitro, tedej razločijo zdravniki še tretjo sorto smolíke, ktero nevarno (bedenkliche Drüse) imenujejo, kér se je bati, de bi kužna smolíka iz nje ne postala.

Kdor hoče tedaj smolíko prav ozdravljati, mora te 3 sorte

*) Iména učencov bomo drugikrat na znanje dali. Vred.

3 sorte smolík poznati; če ne, ne bo smolíkoviga konja razločil od smèrkoviga (rotziges Pferd), in taka nevednost zna dostikrat silno hude nasledke imeti. Pa tudi med smolíko in smolíko ne bo vedil razločka narediti, in bo takó kužno smolíko zatrosil med druge konje, ki jo nalezejo.

(Konec sledí.)

Kakó bolnike obískati.

Bolnika obiskati je dobro delo. Preden pa k njemu stopiš, se odahni. Če si potèn, se ohladi, če si merzel, se ogrej. Pervo je potrebno, de se te nalezljiva bolezín ne prime, — drugo, de bolnika ne prehladiš. Ne prestraši se ga, ne derži se, kakor de bi mu hitro smèrt oznanil; prijazno ga pobaraj, kakó mu je? Ima nalezljivo bolezin, ne vsedi se mu preblizo — ne v njegovo sapo, ampak k zglavju takó, do v znožje gledaš. Bolnika, ki je na persih bolán, ne izprašuj predolgo; veliko govoriti, mu škodje. Predolgo se pri bolniku ne mudi, de mu boš le za kratek čas, obljubi mu raj, ga večkrat obiskati. Preveč ljudí v sôbo ni dobro na enkrat iti; sopúh prevelik je škodljiv. Priporoči njegovi družíni, de zrak v hiši večkrat poboljša, ali de se vsaki dan enmalo oknjo ali vrata odpró, pa takó, de bolnika sapa naravnost ne zadene, — ali de se na razbeljeno železo nekoliko jesiha vlije in ž njim sôba (cimer) pokadí, — ali de se v kuhnji nekoliko brinoviga lésa zažgè, in kader brez dima lepó gorí, ž njim v sôbo gré, de oginj škodljiv zrak posmodí. To naj se storí vsaki dan enkrat. Čist zrak v sôbi bolnika je eno nar boljših zdravíl. Škoda, de ga ljudje takó malo porajtajo! Ne le pri bolnikih, tudi pri zdravih bi se imel vsaki dan pozimi sôbni zrak takó čistiti. Nikar naj se prehudo ne kuri.

(Po Blaž. in Než.)

Ne verjemíte sleparjem in sleparícam!

Slišali smo, de se že več časa neka mlada ženska po deželi klati in ubogajme prosi z lažjó, de je v Krašnji po ognji ob vse prišla. Kér nismo od ognja v Krašnji nič slišali, je ta babéla sléparica, kakor se jih več po deželi okoli klati. Naj bi vsak gospodár v bratovšnjo sv. Florijana (asekuracijo) se zapisal, in potem vsaciga taciga berača brez milosti spodil. Le to zamore zanikernike prisiliti, de se z nekterimi krajcarji na léto obvarjejo hude revšine po ognji.

Skythæ, Skuti, Skutje, ali Skutniki, in Skythia, Skutje, Skutija, Skutško ali Skutno.

Spisal Poženčan.

Lepa hvala vsim gospodam, kí so nam pomen besede „skutnik“ razložili. Po njih razlagi dalje od Skutja govorim.

Greki in za njimi Rimljani so neznane severne ljudstva Skythæ ali Scythæ, in njih dežele Skythia imenovali. Čerka *y* ali gerško *υ* se je pogosto kot naš *u* zgovarjala. Neko primorsko mesto v severni Makedonii ali v današnjim Arbanasi piše Strabon Βυλις, Ptolemej Bullis; Plini Bullidensis Colonia; Ciceron je bil iz tege imena napravil prilog Buliensis. Κυπρος kaže svoj *u* latinskim cuprum in v nemškim Kupfer. Loryma, mestice v Karii, od kteriga Tit Livi govori, je pri Melu Larumna imenovano. Možá, od kteriga ima na Italijanskim Capua imé, so Capys pisali, in se vé de Kapus zgovarjali. Tacih razgledov bi se lahko silno veliko napisalo. Kar so Greki Σκυθης ali Latini Scythes, Scytha pisali, so zgovarjali Skutes Skuta. Ako pregibljivo končnico *es* ali *a* opustimo, dobimo Skut, kar je prebivavca Skutske dežele ali pa še morebiti to deželo samo pomenilo, kér je bila skut ali rep dalje naprej od znaniga sveta. To nas pa ne sme zapeljati. de bi mislili: Skutje ali Skutniki so bili vsi slovanskiga naroda; ampak iz tega se le to vidi, de so njih bližnji sosedje Slovani bili, kteri so svojim mejačam slovansko imé dali, kakor so ob Pontu stanujoči Greki svojim sosedam, kteri so polje obdelovali, Γητης rekli, ali kakor Slavjani Teutonam ali Tajčarjem dajemo slovansko imé „Nemci“ brez de bi oni zató Slovani bili. Kér je bila Skutia Grekam odročna in neznana, so jo takó imenovali, kakor so jo ad slovanskih bliže stanujočih sosedov imenovati slišali, in za njimi so Rimljani ravno to imé rabili. Enako Slovani dan današnji za Nemci imenujemo Niederlande, Holand, Norwegen i. t. d.

Ktere ljudstva so pa med Greki in Skuti stanovale? Traki, Ilirci, Muži, Davci ali Daki, Bistrani, ti so Skutam in Skutíi imé bili dali. Morebiti še kako drugo priložnost najdem, od téh kaj več povedati; tukaj samo od Skutov in od Skutije kaj več rečem.

Skutija je bila dvoja, azijatska in evropejska. Azijatska Skutija je bila spet dvoja: Skutija unkraj Zimava, in Skutija takraj Zimava (Imaus). Od Imava ali Zimava pravi Plini (lib. 6.) „Imaus accolarum lingua nivosus dicitur“, to je, „Zimav se po besedi ondotnih bivavcov snežen ali snežnik imenuje. Kaj se pa „hima“ ali „zima“ pravi, Slovani vémo.

(Dalje sledí.)

Novičar iz Ljubljane.

Danes teden ob 10. uri dopoldne je podal naš deželni poglavár grof Korinsky patru Benvenutu častno zlato svetinjo, ktero so mu Cesar za njegove zasluge podelili. Izbana mestne hiše je bila takó polna ljudí vsih stanov, de se je vse tèrlo; vsak je hotel pričijoč biti slovesnosti ljubljeniga patra, po kteriga so sami knezoškof s kočijo šli in ga po dokončani slovestnosti spet domú spremili. Zbrani so bili tudi njegovi tovarši iz frančiškanskiga samostana, veliko druzih duhovnov, in kardelo oficirjev v praznični obleki. V krasnim nagovoru, ki je serca vsih pričijočih živo ganil, je razložil deželni poglavár mnogoverstne zasluge poslavljeniga patra, in ga potem ovenčal s svetinjo. Zdej poprime Benvenut besedo, se zahvali za veliko čast, ki se je njemu in po njem tudi celimu samostanu zgodíla, in rêče, de mu je to počastenje le spomín dopolnjenih dolžnost, ki ga bo vse njegove žive dni opominjal, v blagor človeštva neutrudljivo delati. Ko s temi besedami svoj govor sklene, mu je zadonélo od vsih straní trikrat ponovljeni klic „živijo“. De bi pač zasluženi gospod veliko veliko lét zdrav in vesel v naši sredi vžival spomín tega dneva! Kolikor je nam znano, je gosp. pater Benvenut pervi, ki je v samostanu Krajnskih Frančiškanov tako počastenje prejel. — Légar v Ljubljani še zmiraj ni prejenjal; umerl je unidan častí vredni Št. Jakobški kaplan gosp. Pegam; še poprej spoštovani c. k. stotnik Schwarcenberg, kí je tudi v svojim poklicu to bolezin nalezel. — Z veseljem smo zvedili, de je naš deželni poglavár na vojno ministerstvo na Dunaj po zdravnike za vojaško bolnišnico pisal, kér mestni zdravniki niso v stanu vsimu zadostiti. — V saboto je obiskal deželni poglavár Ljubljanski muzeum in staniše zgodovinske družbe; in

je natanjko pregledal vse tukaj spravljene lepe zaklade. — Ravno zdej ste prišle od našiga iskreniga rodoljuba, gosp. Miroslava Vilharja v Blaznikovi tiskarnici 2 lépl novi déli na svitlo, kterih eno: Jamska Ivana, izvirna domorodna igra s pesmi v 3 djanjih, je posvečeno slovenskimu družtvu v Ljubljani, — drugo pa: Milice okrogle, je posvečeno slovanskimu družtvu v Terstu. — Kakor se sliši, bomo ob kratkim z dvema slovenskima igrama in z nekterimi slovenskimi pesmi v gledišu razveseljeni. Sej že dolgo nismo nič domačiga slišali! — Iz Zatičine nam pišejo, de je 18. dan t. m. Andrej Zajc, 67 lét star kmet svojo kmetijo v Št. Jurji Št. Vidške fare na Dolenskim, ktero je pred 40 léti prevzel in pridno obdeloval, svojimu blizo 100 lét starimu očetu Antonu nazaj dal in pri gosposki izročivno pismo narediti dal. Starček je še pri moči, umen, brihten in dobrovoljeu. — V „Slovenii“ beremo veselo novíco, de so na Dobrovi poleg Ljubljane bukvarnico napravili, v kteri imajo vse imenitnisi slovenske bukve, ktere zamorejo farmanam, mladim in starim, v poduk biti. Lepa naprava! ktera kaže, de se da vse storiti, če so duhovni pastirji navdani od prave skerbí za svoje farmane, in če so tudi farmani pametni možje. — Z veseljem smo brali v vradnih Dunajskih novícah, de je gosp. Matevž Cigale, bivši vrednik „Slovenije“ od ministerstva pravíce za c. kr. ministerjalniga koncepista in vredníka slovenskiga deržavniga zakonika na Dunaji izvoljen. Če je kdo v svoji službi na pravim mestu, je gosp. Cigale kot vredník deržavniga zakonika. Minister bi ne bil mogel boljšiga izvoliti, kér gosp. Cigale je učen mož na več straní, in je v stanu v lahko umljivi slovenski besedi pisati in prestavljati, — in na tem nam je posebno ležeče. — Zadnji somenj v Ljubljani je bil za kramarje precej dober; srebra ni bilo clo nič viditi, metuljev pa dosti (tudi kmetje so sploh začeli popirnate šestíce čez pol tergati in imenujejo eno tako fliko metulj); goveje živíne je bilo na somnji grozno veliko in po ceni; konji so enmalo poskočili.

Novičar iz mnogih krajev.

V enim létu, to je, od 1. listopada 1848 do 1. listopada 1849, je bil v našim cesarstvu naslednji nov denar kovan, namreč 4441 suvrendorov, 648,614 navadnih cekinov, 11,875 tolarjev, 3964 goldinarjev, 13 milijonov in 653,062 dvajsetic, 90 milijonov 472,393 šestic, 7 milijonov 754,847 dvojnih krajcarjev, in pa 27 milijonov 830,658 krajcarjev. Novo kovaniga denarja je bilo tedaj v enim létu precej — pa kaj pomaga, kér vsak, ki kej zlatníne ali sreberníne v roko dobí, je več ne izpustí, če le more! — Ministerstvo se zdej posvetuje zastran poravnavne postave za gojzdne lesne in pašne pravíce. Silno potrebno bi bilo, de bi se ta reč kmalo poravnala, če ravno je težka reč, vsim prav storiti. — Strašna zima razsaja letas po celi Evropi. V nar gorkejših deželah, kjer scer malokdaj snég po zimi pade, ga je létas toliko, de nihče taciga ne pomni. Takó je na Laškim in Francozkim. Na Dunaji je toliko snega padlo, de ljudje po ulicah niso mogli naprej. Vožnja po železnicah je bila skorej povsod zaderževana. Med Dunajem in Bèrno je na nektere kraje ob železnici toliko snéga zamédlo, de je noter do telegrafoviga dratú stal. Do 23. tega mesca so vodstva avstríjanskih železnic samó za kidanje snega in delanje pót čez 100,000 gold. izdale. Veliko ljudí je tudi že to zimo zmerznilo, posebno vojakov na Ogerskim, kjer jih je unidan na enim mestu okoli 100 mož zmerznilo. Eniga oficirja so našli klečečiga s povzdignjenima rokama — v snegu zmerznjeniga. Donava je čez in čez zamerznjena, in silno se je bati, kadar se bo led tajati začél, de hude povodnje ne postanejo. — Nova začasna postava za žandarje je od Cesarja že na znanje dana. Ta žandarmarija ali deželna straža bo obstala iz 16 regimentov, vsak regiment bo imel 1000 mož; vsaka veči dežela dobí 1 regiment, Ilirija dobí skupej 1 regiment. Žandarmarija je sploh po vojaško osnovana; prosták (gmajnar) žandarski je toliko, kot desetnik (korporal) pri vojakih. Kdor hoče v to službo stopiti, mora biti 24—36 lét star, neoženjen, ali vdovc brez otrók, terdin in zdrav, nar manj 5 čevljev in 5 palcov velik, mora znati deželni jezik, brati in pisati. Namén te deželne straže je za red in varnost po deželi skerbeti, čuti nad varnostjo cestá; potepuhe in druge nevarne ljudí zasledovati in vradam izročevati, vjete hudodelce spremljevati; če bi se kdo branil davke odrajtati, vradam na pomoč biti i. t. d. — Vunder enkrat je prišel od vojniga ministerstva ukaz, de naj jenja marširanje vojakov, ki so v hudi zimi toliko na poti terpeli, zmerzovali in zboleli. — Za Marsko deželo je prišla te dni deželna vstava na svitlo; taka je, kakor druzih kronovín; poslancov na deželni zbor ima 92. — Gracarski deželni zbor je Cesarju prošnjo predložil, de naj se v deželnih vstavah to pristavi, de ima poslanc tudi v deželnim zboru svobodno besedo, za ktero nima nobenimu odgovora dati, kér si scer nihče ne bo upal odkritoserčno govoriti. — Zbor Štajarskih učiteljev zgorniga kraja se je na Dunaj podal, ministerstvo prosit, de naj učiteljskimu stanu pomaga. — Unidan je rusinski bataljon brambovcov, ki je iz južniga Tirola prišel, na Dunaji v kasarni Jožefoviga predmestja memo pričijočiga Cesarja marširal; Cesar so z mnogimi vojaki po rusinsko govorili, kar je stare možake, slíšati domačo besedo iz ust Cesarja, takó ganílo, de so mnogim solze veselja v očí stopile. — Iz ptujih krajev nimamo nič posebniga veseliga povedati; na vunanjim Laškim kakor na Francozkim je ravno takó kakor na Nemškim; zmešnjav še ni konca. Na Rusovskim so zapazili skrivno pripravljanje k puntu, 21 poglavitniših puntarjev je bilo k smerti obsojenih, car jim je pa prizanesel in jih le v ječo obsodil. — Bog daj! de bi se svet enkrat umiril, — dosti kervi je bilo že prelite in dosti denarja za vojske izdaniga Nek angležk časopis je počez zrajtal, de je v vojskah lanjskiga léta 334,000 ljudí padlo, in se 1.757,000,000 frankov za vojskine stroške izdalo. — Turški in Rusovski car sta se zavolj Ogerskih in Poljskih vojakov, ki so na Turško pobegnili, prijazno poravnala.

Na znanje.

Na vprašanje od več straní, tudi iz Horvaškiga, se da na znanje, de za letašnje šolsko léto ne moremo nobeniga učenca več v Ljubljansko kovaško in živinozdravniško šolo vzeti, kér smo v učenji že toliko naprej príšli, de bi vsak, kí bi še le zdej v šolo prišel, veliko zamudíl. Za druge šolsko léto, ki se bo mesca oktobra začélo, naj se pa vsak o pravim času oglasi. Vodstvo kov. in živ. šole.

Obétje.

Že davno zdihuje učiteljski stan:
De prišel bi skorej rešenja mu dan!
Prelep'ga obetja je dosti že blo —
Obetat' in — dati preveč je pa to!

A. Praprotnik.

Današnjimu listu je pridjan 5. dokladni list.

Natiskar in založnik *Jožef Blaznik v Ljubljani.*